

Arthur Schnitzler
ANATOL

Arthur Schnitzler

rakouský prozaik, dramatik a lékař. Ve svém uměleckém díle analyzoval život měšťanské společnosti na přelomu 19. a 20. století. Narodil se v roce 1862 ve Vídni, prožil tu celý život a ve Vídni také v roce 1931 zemřel. Rakouská metropole, její obyvatelé a atmosféra, tvoří výlučný základ Schnitzlerova díla.

Narodil se v rodině majetného lékaře židovského původu, laryngologa Johanna Schnitzlera a jeho ženy Louisy. Už jako dítě se zajímal o literaturu, psal básně a hrál na klavír. Šel však ve šlépějích svého otce a na vídeňské univerzitě vystudoval medicínu. Zajímal se o psychologii, praxi vykonával u psychiatra Theodora

Meinerta, u nějž se seznámil s užitím hypnózy a sugesce. Tyto poznatky měly později zásadní vliv na jeho literární tvorbu. Nadále pracoval ve vídeňské Všeobecné nemocnici jako asistent svého otce a nakonec si otevřel vlastní privátní praxi.

Literární kariéra dr. Schnitzlera začala v roce 1893, když jeho otec zemřel. Ve stejném roce totiž vzbudilo zájem veřejnosti i kritiky jeho silně autobiografické drama *Anatol*. Schnitzler tu odkryl tabuizované téma milostných pletek na řadě variací vztahu muže a ženy. *Anatola* následoval o čtyři roky později snad ještě kontroverznější soubor deseti jednoaktovek *Der Reigen* (česky většinou *Rej* nebo *Kolo*) o milostných vztazích vídeňské společnosti, které prostupují všemi společenskými vrstvami (od prostitutky přes vojáka, panskou, jejího pána až k hraběti). Inscenování i knižní vydání této hry bylo cenzurou zakázáno a Schnitzler ji vydal vlastním nákladem. Poprvé byla na jevišti uvedena až v Berlíně v roce 1920 a vyvolala obrovský skandál. Pro svou otevřenou sexualitu byly i další jeho práce cenzurovány.

Dílo Arthura Schnitzlera bylo silně poznamenáno lékařskou profesí a hlavně psychologickými a psychiatrickými poznatky. Často je označován za literární protipól Sigmunda Freuda; oba se však setkali pouze jednou, krátce poté, co Freud gratuloval Schnitzlerovi k 60. narozeninám.

Přestože Schnitzler kritizoval společnost za pokrytectví v oblasti sexu a erotiky a předsudkům vůči ženám, které se k těmto otázkám stavěly otevřeně, sám se odmítal oženit s ženou podobné pověsti. Před vlastní svatbou se často stýkal s předními ženami vídeňské společnosti, aniž by bral v úvahu jejich společenské postavení. Od svých sedmnácti let až do smrti si psal deník, v němž si pečlivě zapisoval všechny své přítelkyně (měl jich často více najednou) a vedl si pečlivě údaje o každém orgasmu. Když si nakonec tento „vídeňský dandy“ bral v roce 1903 o dvacet let mladší herečku Olgu Gussmanovou, měli spolu už téměř ročního syna. Nakonec se však, po bouřlivých letech naplněných hádkami, v roce 1921 rozvedli. Velkou ranou

v jeho soukromém životě byla sebevražda dcery Lily v Benátkách v roce 1929. Na konci života začal Schnitzler trpět vážnou ušní chorobou, která s postupující hluchotou velmi přispívala k jeho fyzické i psychické izolaci. Zemřel v roce 1931.

Z díla:

- Anatol, 1893
- Milkování, 1895
- Šťvaná zvěř, 1896
- Rej, 1897
- Zelený papoušek, 1899
- Leutnant Gustl, 1901
- Osamělá cesta, 1903
- Duše, krajina širá, 1911
- Professor Bernhardt, 1912
- Sestry aneb Casanova ve spa, 1918
- Slečna Elsa, 1924
- Snová novela, 1926
- (příběh o volnosti sexuální fantazie a naplněné manželské nevěry ve snu a nenaplněné nevěry ve skutečnosti se stal předlohou posledního filmu Stanleyho Kubricka *Eyes wide shut* s Nicol Kidmanovou a Tomem Cruisem)
- Útěk do temnoty, 1931. Povídka
- Mládí ve Vídni, 1968, autobiografie.
- Vydán byl Schnitzlerův deník a jeho četná korespondence.

„Dramatické i prozaické dílo Arthura Schnitzlera je nerozlučně spjato s Vídní konce 19. století. V osmdesátých letech, kdy mladý lékař vstupoval do literatury, byla metropole „na krásném modrém Dunaji“ na vrcholu své hospodářské síly a společenského lesku. Bohatství, které plynulo z provincií, nacházelo výraz v okázalých stavbách a skvělých slavnostech, z přepestře směsice národností, stavů, ras a náboženství, která se zde slévala ze všech konců monarchie, se vytvářel specifický *genius loci*, ona veselá „vídeňská krev“, která se s šarmem přenášela přes problémy a z ničeho nedělala tragédie. Byla to doba, kdy se platilo zlatými penězi, vlaky jezdily přesně a ženy byly pořád roztomilé, doba jistot a prosperity, která - jak se zdálo - nikdy nemůže skončit.

S bližším se koncem století se nicméně ukazovalo, že ony okázalé fasády zakrývají hluboké rozpory národnostně rozklížené monarchie a že za valčíkovým opojením často zeje prázdnota a nepřiznaná úzkost. Hermann Broch později mluví o „veselé apokalypse Vídně kolem roku 1880“ a nazývá toto město „centrem evropského vákua hodnot“ a „metropolí kýče“.

Posun od nezlomného optimismu k tušení (a později i vědomí) ztráty hodnot se projevil poprvé v umělecké generaci, s níž vstoupil do literatury Schnitzler a k níž patřili i Karl Kraus, Hermann Bahr či Hugo von Hofmannsthal. I oni vycházeli plně z pocitů své doby a vrstvy, ale ve svých dílech už mu nestavěli další důvěrné kulisy a fasády, nýbrž ukazovali ho jako něco hluboce problematického a svým způsobem morbidního: „*belle époque*“ vstoupila touto generací do své poslední, melancholické fáze. Tuto generaci, již je snad nejlépe označovat opatrným, i když vágním pojmem „moderna kolem přelomu století“, protože se v ní křížila a překrývala celá řada skupin a proudů tvořících se na nejrůznějších základech a žádný z tehdejších nebo pozdějších názvů (*symbolismus*, *impresionismus*, *dekadence*, *novoromantismus*, *l'art pour l'art*, *secese* atd.) se nedá vztáhnout na celou epochu (1890-1910) a její tvůrce... Německý název pro *secesi* je *Jugendstil* a vídeňské moderně, k níž Schnitzler patřil, se začalo říkat „Mladá Vídeň“.

Rozpor mezi svůdným podlehnutím atmosféře doby a kritickou distancí od ní se asi nejvýrazněji projevil právě v literárním díle i osobním vývoji Arthura Schnitzlera. Ve své mimořádně upřímné autobiografii (vydané až v r. 1968) líčí, že zpočátku vedl typický život bezstarostného dandyho, který sice diletoval v medicíně i umění, ale hlavní cíl života viděl v požitku, v zábavách a přečetných milostných pletkách. Tomuto postoji zdánlivě plně odpovídají i první postavy jeho her, zejména Anatol, „lehkomyslný melancholik“, který chce do nekonečna hrát milostnou hru se stále novými flirty, žárlivostí, nevěrou a sladkobolnými rozchody; není to však chorobný erotoman ani tupý sběratel trofejí, nýbrž svou podstatou hráč: jeho cílem není výhra, ale rozkoš ze hry samé. Láska (a život vůbec) jako hra je ústředním tématem Schnitzlerova prvního období a způsob, jakým je autor formuloval, byl příčinou četných nedorozumění v recepci celého jeho dramatického díla: soudobé publikum,

kritika i cenzura braly postoje lehkomyšlných hrdinů za autorovo krédo a spatřovaly v nich cynickou provokaci dobrého vkusu, ne-li přímo hlásání amoralnosti. Schnitzlerovy úspěchy měly vždy přidech skandálnosti.

Jiří Stomšík
(ze Schnitzlerovských studií)

Arthur Schnitzler
ANATOL

Překlad: Vladimír Tomeš
Výprava: Zita Miklošová
Hudba: Miki Jelínek, Emil Viklický
Texty písní: Hanuš Bor, Vladimír Tomeš
Choreografie: Marcela Benoniová
Dramaturgie: Jolana Součková
Režie: Ondřej Kepka

Slavnostní premiéra 15. června 2007
na Velké scéně MDMB

Osoby a obsazení:

Anatol / Petr Haliček
Max / Petr Mikeska

Kora
Dağmar Teichmannová

Gabriela
Eva Horká

Bianka
Petra Nakládalová

Emilie
Lucie Matoušková

Annie
Karolina Frydecká

Elsa
Eva Reiterová

Ilona
Ivana Nováčková

Barman-klavirista

Miroslav Babuský

Zpěvačka

Ivana Nováčková

Představení řídí

Pavel Nedvěd

Text sleduje

Alena Stryhalová

Řekli o Schnitzlerovi

Vroucnost a elegance, jemnost a ironie, svět a předměstí, lyrika a fejetonismus, životní rafinovanost a prostota, ryzí rakušáctví a francouzský esprit, bolest a hra, smích a smrt, to je nesrovnatelný svět Arthura Schnitzlera.

Alfred Kerr

...Pokaždé, když jsem se pohroužil do Vašich krásných výtvorů, se mi zdálo, že za jejich poetickým opalizováním nacházím tytéž předpoklady, zájmy i výsledky, které jsem znal jako své vlastní... To, jak jste rozkládal kulturně konvenční jistoty, jak Vaše myšlenky setrvávaly u polaritě milování a umírání, to všechno se mě dotýkalo nesmírně důvěrně... Nabyl jsem dojmu, že Vy víte díky intuici - vlastně ale i díky jemnému sebezpozorování - všechno to, co jsem já v namáhavé práci odhaloval u jiných lidí.

Sigmund Freud

Schnitzler - to je především sladký život a trapná nutnost zemřít. Je i výplodem šlechtného devatenáctého století bez víry, osamělý, rezignující a přesto veselý; hřejivé lidství v chladném osudu, moudrá duše s tak velkou dávkou něhy. Patří k těm nejlepším současníkům, k té nejlepší Vidni. Tak jej znalo jeho město v jeho století. Proto byl mistrem.

Heinrich Mann

Sigmund Freud

Arthur Schnitzler...

Pokud nemáme důvod lhát, ještě nemusíme být upřímní.

Když dojdeš k oltáři pravdy, najdeš tam klečct mnohé lidi. Ale na cestě k němu budeš vždy úplně sám.

Pomlouvání není úplně bez etického významu. Hodnotí možnost výše než skutečnost.

Dvě zrcadla proti sobě: pro krátkozrakého představuji chaos, pro dalekozrakého nekonečnost.

„Jsem svině“, řekla svině, „a jsem na to hrdá.“ „Jsem skřivánek“, odpověděl skřivánek, „jsem však hrdý jen na to, že nejsem svině, a ne na to, že jsem skřivánek.“

Pokud podvádíme z jistého důvodu, znamená to, že jsme téměř věrní.

Přiznat mnohé znamená jen zákeřný způsob jak zamlčet všechno.

Proč si poslední kapka tak velmi zakládá na tom, že jí přetekl pohár? Už první kapka nebyla méně vinna - jen naivní pohár tehdy nic netušil.

Pochopil jsi? Odpustil jsi? Zapomněl jsi? Jaký omyl! Jen jsi přestal milovat.

Chceš vlastnit nějakého člověka? Poznej ho.

I moudrá a dobře uspořádaná slova zůstávají jen tlacháním, pokud se zrodila jen z radosti z mluvení, a ne z víry v nějakou věc...

Tři otázky pro tři muže

1. Všichni víme, že ženské a mužské modely chování jsou rozdílné. Jaké máte v zkušenosti s „ženským a mužským principem“?
2. Když se na Anatola dívám z ženského pohledu, zdá se neobvyklé, že se muž svěřuje se svými láskami přáteli jako ženy kamarádkám. Je tomu opravdu tak? Není to jen autorův výmysl, aby vytvořil dramatické napětí hry?
3. Měl jste někdy vy takového přítele, jakého má Anatol v Maxovi?

Petr Halíček (Anatol)

1. V principu dobře.
2. Ačkoliv v životě je svěřování se u žen mnohem dramatičtější a častější, funguje to i u mužů... a nejen u těch s více estrogeny...
3. Mám takové přátele, ale spíše oni jsou ti Anatolové a ve mně mají toho Maxe...

Petr Mikeska (Max)

1. Již několikrát mi bylo vmeteno vybraným vzorkem něžného pohlaví, že mám jednostopý mozek, který není schopen zároveň řídit automobil, jíst zmrzlinu a vést zaujatý a odborný rozhovor o trvalé ondulaci. Na druhou stranu jsem nikdy díky své „jednostoposti“ nemusel hledat peněženku v mrazáku. A umím číst v mapách.
2. Je vidět, že otázku pokládala žena. Muži umí být větší drbní než ženy. Samozřejmě ale u toho neháčkujeme, nelakujeme si nehty a tvrdíme, že neдрbeme, ale rozmlouváme na úrovni!
3. Jelikož jsem založením jednoznačně introvertní, podobnou vrbu nemám potřebu vyhledávat.

Ondřej Kepka (režisér)

1. Svět je krásný právě proto, že existuje ženský a mužský „úhel pohledu“. Je tím pádem vyvážený a pestrý. Problém nastane, když se ženy „epou“ do mužských rolí a muži zase do ženských. Pak nevzniká svět, ale jeho negativ.
2. Často bývám Maxem, Anatol je pro mne místy příliš otevřený, upřímný. Abych byl Anatolem, musel bych toho vypít více než on.
3. Myslím, že muži hledají skutečné přátele, přátele „na upřímnosti“ hůře než ženy. Mám jednoho „svého Maxe“, ale možná, že jsem pro něj „Maxem“ zase já...

